

Työväen asuinalueet

Imatran alueella suurteollisuus alkoi 1890-luvulla, kun Tornator Oy perusti lankarulla-, puuhiomo- ja paperitehtaan Tainionkosken rannalle. 1930-luvulla Imatran alueelle rakennettiin monia uusia teollisuuslaitoksia, kuten terästehtäs, kuparitehtäs ja voimalaitos. Erityisesti näinä ajanjaksoina paikkakunnalle muutti paljon uusia asukkaita.

Imatran työväenasuinalueista vanhin on Ritikanranta. Tainionkoskelle tehtaan perustanut Tornator Oy rakennutti Ritikanrantaan asuinkasarmeja työnjohtajilleen ja ammattityöntekijöilleen 1895 jälkeen. Muutaman vuoden aikana alueelle nousi toistakymmentä monen perheen asuinrakennusta sekä yhteinen talousrakennus. Asuinrakennukset olivat hirsirunkoisia ja kaksikerroksisia. Tyypillisessä asunnossa oli keittiö ja huone tai vain yksi ns. hellahuone. Kun Tainionkosken tehtaiden toiminta loppui 1960-luvulla, Ritikanrannan kasarmit purettiin yhtä lukuun ottamatta. Jäljelle jäänyt toimii Teollisuustyöväen asuntomuseona, joka on avoinna kesäisin.

Tornator Oy hankki Niskalammen alueen omistukseensa 1905–1906. Alueelle suunniteltiin ruutukaava ja rakennettiin monta usean perheen suurta asuinkasarmia, pienempiä kahden ja neljän perheen taloja sekä yhden perheen omakotitaloja. Lisäksi työläiset rakensivat itse mökkejä vuokratonteille. Niskalammen rakentaminen jatkui aina 1940-luvulle asti. Myöhemmin, 1950-luvun ja vuoden 1974 välillä, alueelta purettiin ainakin 19 rakennusta, mukaan lukien suurimmat. 1980-luvulla alueen asuntokanta inventoitiin ja alue sai uuden asemakaavan. Kesällä 1986 uudistetulla Niskalammen asuinalueella järjestettiin asuntomessut.

Tornator Oy perusti Harakan sahan n. 1924. Sahan työntekijöille rakennettiin asuntoja Virasojan ja Vuoksenniskan suuntaan johtavien teiden varsille. Virasojan tien varressa oli kymmenkunta kasarmityyppistä rakennusta, Vuoksenniskan tien lähellä useita erikokoisia rakennuksia ns. Karjapihan alueella. Lisäksi lähellä Saimaan rantaa sijaitsi usean perheen asuintalo. Sahan työnjohtajat ja toimihenkilöt asuivat pienemmissä rakennuksissa Tainionkoskelle johtavan tien varressa. Myöhemmin 1950-luvun alussa työnjohtajille valmistui kolme kolmikerroksista kerrostaloa saha-alueen eteläpuolelle. Työntekijöiden asuinrakennukset on sittemmin purettu.

Vuoksen ensimmäinen kaupallinen voimalaitos eli Linnankosken puurakenteinen voimalaitos oli toiminnassa 1900–1901 ja 1915–1928. Sen työväkeä asui Linnankoskella ja Pässinniemiessä puurakenteisissa kasarmeissa, joissa myöhemmin majoitettiin myös Imatrankosken voimalaitoksen rakentajia. Kasarmit purettiin Linnankoskelta 1938 ja Pässiniemestä 1964.

Imatrankosken Voimalaitoksen ja sen viereisen asuinalueen rakentaminen alkoi 1922. Käyttöhenkilökunnalle tarkoitetut asunnot valmistuivat 1923, voimalaitos 1928. Asuinalue käsittää neljä kolmen perheen rivitaloa, kolme

insinöörien asuntoa ja yhden johtajan asunnon. Ne on suunnitellut rakennusmestari Emil Ekegren. Johtajan asuntoa lukuun ottamatta nämä kertausklassistiset talot ovat yksikerroksisia, rapattuja ja keltaisia. Alueen sijoittelussa ja ympäröivässä puistossa ilmenevät symmetrian ja tasapainon klassistiset ihanteet. Alue täydentyi 1930-luvulla kaksikerroksisella harmaaksi rapatulla neljän perheen talolla ja 1950-luvulla arkkitehtitoimisto Aarne Ervin suunnittelemalla 13 tyyppiparitalolla.

Oy Vuoksenniska Ab:n rautatehtaan työntekijöiden asuinalueet rakennettiin Teppanalan kylään, Ensontien molemmille puolille. Rakentaminen alkoi 1935 ja jatkui 1950-luvulle. Tien itäpuolelle sijoitettiin toimihenkilöiden ja länsipuolelle työntekijöiden asuinrakennukset. Toimihenkilöiden asuinrakennukset olivat pientaloja ja kerrostaloja, työntekijöiden kerrostaloja ja kaksikerroksisia rivitalotyyppisiä, jotka jatkoivat työväenkasarmiasumisen perinteitä 1990-luvulle. Ensontien ja Teppanalan kansakoulun välissä sijaitseva ns. Savimajojen alue rakennettiin 1940-luvulla ja koostui 13 kahden perheen satulakattoisesta, rapatusta talosta. Rajapatsaalle, Rautalan tonteille työntekijät saivat rakentaa omakotitaloja 1940- ja 1950-luvulta lähtien.

Kuparin asuinalue syntyi, kun Outokumpu Oy rakennutti taloja työntekijöilleen 1935–1944. Suunnittelijana oli arkkitehti W. Palmqvist. Kuparintien varteen sijoitetut viisi neljän perheen taloa ovat tiilestä muurattuja, rapattuja ja varustettu harvinaisella säterikatolla. Matalia puurakenteisia kahden perheen paritaloja on 28. Ne ovat aumakattoisia ja lomalaudoitettuja. Tyyllisesti tiilitaloissa on kertausklassistisia piirteitä, puutalot edustavat lähinnä sekoitteista funktionalismia. Puutalojen alue ruutukaavoineen on hyvin puistomainen.

Enso-Gutzeit Oy:n työntekijöilleen rakennuttamat asuinalueet Kaukopäässä ovat nimeltään Lättälä, Pomola ja Insinöörieniemi. Ne suunnitteli arkkitehti Väinö Vähäkallio funktionalismin hengessä 1934–1936. Lättälä ja Pomola rakennettiin ns. kantatyöväelle, Insinöörieniemi toimihenkilöille. Lättälän 20 paritaloa sijaitsevat monumentaalisen puistoakselin ympärillä avoimena kokonaisuutena. Talot ovat valkeita ja pulpettikattoisia. Asunnot ovat kooltaan 43m² ja käsittävät olohuoneen, makuuhuoneen ja pienen keittiön. Lisäksi alueella on kaksi suurempaa, kaksikerroksista asuintaloa. Pomolan yhdeksän kaksikerroksista taloa sijaitsevat kaaressa pienen mäen ympärillä. Insinöörieniemen neljä taloa ovat kaksikerroksisia, tilavia, yhden perheen asuintaloja. Kaukopään tehdas ja asuinalueet yhdessä muodostavat modernin, maisemaan niveltävän kokonaisuuden.

Enso-Gutzeit Oy myös tuki työntekijöidensä oma-aloitteista rakentamista. Yhtiö mm. tarjosi arkkitehteiltä tilaamiaan tyyppitalopiirustuksia rakentajille ja auttoi lainajärjestelyissä ja materiaalihankinnoissa. Syntyi useita merkittäviä asuinalueita, esimerkkinä Kurkvuori, jonka noin 40 omakotitaloa rakennettiin Alvar Aallon C-tyyppin mukaisina 1950–1955.